

مطالعات زبان و ادبیات

تهران - خرداد ۱۳۹۷

خوانش شعر «آیه‌های زمینی» فروغ فرخزاد

بر اساس الگوی نشانه‌شناختی ریفاتر

شیوا وکیلی مطلق*^۱ . جهانگیر صفری^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی گرایش محض، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران

۲- دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران

چکیده

در قرن بیستم نظریه‌پردازان و منتقدان مختلف از منظرهای گوناگونی به خوانش متون پرداختند، از جمله مایکل ریفاتر منتقد فرانسوی که بر اهمیت نقش خواننده و عکس‌العمل‌های ذهنی او در مقابل متن و پاسخ‌هایی که به متن می‌دهد تأکید کرد. چارچوب نشانه‌شناختی‌ای که ریفاتر در جهت خوانش شعر پیشنهاد داد، به طور گسترده‌ای مورد استفاده قرار گرفت. از این رو، مقاله‌ی حاضر به بررسی شعر «آیه‌های زمینی» از مجموعه‌ی «تولد دیگر» فروغ فرخزاد بر مبنای این الگو می‌پردازد. در این پژوهش، شعر در دو سطح محاکاتی و نشانه‌شناختی تحلیل می‌گردد. در سطح محاکاتی معنای ارجاعی و در سطح نشانه‌شناختی دلالت‌های زبانی و وحدت شعر مورد توجه قرار می‌گیرد. با تحلیل «آیه‌های زمینی» می‌توان دریافت که شعر از بسط ماتریس «جامعه‌ی عاری از ایمان و اندیشه و لبریز از تداوم یأس» بوجود آمده است که این ماتریس را باید حاصل ارتباط درونی و پنهانی عناصر متن در قالب انباشت، منظومه‌ی توصیفی، فضای متنی و بینامتنیت دانست. در این واکاوی انباشت‌های نبود خورشید و بارقه‌ی امید و منظومه‌های توصیفی نبود اندیشه و نبود ایمان، به دست می‌آیند.

واژه‌های کلیدی: نشانه‌شناسی شعر، ریفاتر، ماتریس، انباشت، منظومه‌ی توصیفی.